Experto Pro Bono
Fundacja rozwoju świadomości obywatelskiej

PRAWO RODZINNE I OPIEKUŃCZE

Poradnik prawny z cyklu *"Twoje Prawa w Twoich Rękach"*

PORADNIK
Z ZAKRESU EDUKACJI PRAWNEJ

Niniejszy poradnik został przygotowany w ramach zadania publicznego w zakresie prowadzenia w 2025 roku punktu nieodpłatnej pomocy prawnej oraz nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego na terenie powiatu sokołowskiego we współpracy z **Fundacją Rozwoju Świadomości Obywatelskiej Experto Pro Bono** finansowanego z budżetu państwa realizowanego przez **Powiat Sokołowski.**

Всередині знаходиться також версія посібника українською мовою.

Ministerstwo Sprawiedliwości

Starostwo Powiatowe w Sokołowie Podlaskim
Powiat Sokołowski

SPIS TREŚCI:

I. ZMIANA WYSOKOŚCI ALIMENTÓW NA DZIECKO .....1 - 5

II. OGRANICZENIE WŁADZY RODZICIELSKIEJ .....5 - 10

III. ZGODA DRUGIEGO RODZICA W PRAKTYCE – KIEDY JEST KONIECZNA .....10 – 12

ЗМІСТ:

I. ЗМІНА РОЗМІРУ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ .....13 - 17

II. ОБМЕЖЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ .....17 - 22

III. ЗГОДА ІНШОГО З БАТЬКІВ НА ПРАКТИЦІ–КОЛИ ВОНА НЕОБХІДНА .....22 - 24

I. ZMIANA WYSOKOŚCI ALIMENTÓW NA DZIECKO

KRYTERIA USTALENIA WYSOKOŚCI ALIMENTÓW

Wysokość alimentów na dziecko w polskim systemie prawnym ustalana jest indywidualnie przez sąd, przy uwzględnieniu dwóch kluczowych czynników wskazanych w art. 135 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (KRO):

- usprawiedliwione potrzeby dziecka
  oraz
- zarobkowe i majątkowe możliwości zobowiązanego

Usprawiedliwione potrzeby dziecka to wszystkie potrzeby związane z zapewnieniem dziecku odpowiednich warunków bytowych, jego rozwoju i edukacji, a także opieki zdrowotnej czy rozrywki. Sąd uwzględnia m.in.:

- wiek dziecka,
- stan zdrowia (np. koszty leczenia, rehabilitacji, wskazania dotyczące szczególnej diety),
- zainteresowania oraz predyspozycje (np. zajęcia sportowe, korepetycje),
- poziom dotychczasowego życia dziecka (chodzi o zapewnienie dziecku tzw. równorzędnego poziomu życia z rodzicem zobowiązanym do świadczeń alimentacyjnych).

Z kolei **możliwości zarobkowe i majątkowe zobowiązanego** odnoszą się nie tylko do jego aktualnych zarobków, lecz także potencjalnych – tj. tego, co mógłby zarobić przy należytym zaangażowaniu i wykorzystaniu sowich kwalifikacji (zob. wyrok SN z dnia 9 stycznia 1959 r., III CR 212/58). Zgodnie z treścią powołanego wyroku zakres obowiązku alimentacyjnego zależy z jednej strony od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego, a z drugiej od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego. Nie decyduje zatem ostatecznie, jeśli chodzi o osobę zobowiązanego, jaka jest jego wysokość zarobków i dochodów, lecz jakie są możliwości zobowiązanego w tym względzie. Zakres obowiązku alimentacyjnego może i powinien być większy od wynikającego z faktycznych zarobków i dochodów zobowiązanego, jeżeli przy pełnym i właściwym wykorzystaniu jego sił zarobki i dochody były większe, a istniejące warunki społeczno-gospodarcze i ważne przyczyny takiemu wykorzystaniu nie stoją na przeszkodzie.

Sąd bierze również pod uwagę inne obowiązki alimentacyjne zobowiązanego oraz stopień zaangażowania w opiekę nad dzieckiem. Jeśli jeden z rodziców sprawuje pieczę naprzemienną, może to mieć wpływ na zmniejszenie obowiązku alimentacyjnego.

OGÓLNE PRZESŁANKI ZMIANY WYSOKOŚCI ALIMENTÓW NA DZIECKO – ART. 138 KRO

Podstawę prawną zmiany wysokości świadczenia alimentacyjnego stanowi art. 138 KRO, zgodnie z którym:

„*W razie zmiany stosunków można żądać zmiany orzeczenia lub umowy dotyczącej obowiązku alimentacyjnego*."

Kluczowe znaczenie ma tutaj pojęcie "**zmiany stosunków**", które może dotyczyć zarówno sytuacji dziecka (wzrost lub zmniejszenie jego potrzeb), jak i zobowiązanego (zmiana dochodów, utrata pracy, choroba itp.).

Przykładowe przesłanki uzasadniające zmianę wysokości alimentów:

- zmiana wieku dziecka i związane z tym wyższe koszty utrzymania (np. rozpoczęcie nauki w szkole średniej, konieczność zapewnienia dziecku dodatkowych zajęć edukacyjnych zgodnie z jego wiekiem i etapem edukacji),
- choroba dziecka wymagająca kosztownego leczenia lub rehabilitacji,
- zmiana sytuacji finansowej rodzica zobowiązanego (utrata pracy, obniżka wynagrodzenia, powiększenie rodziny lub odwrotnie – uzyskanie dodatkowych kwalifikacji czy podjęcie lepiej płatnej pracy),
- zmniejszenie zaangażowania finansowego drugiego rodzica (np. zaprzestanie pokrywania kosztów zajęć dodatkowych).

Podkreślenia wymaga, że inflacja czy ogólny wzrost kosztów życia mogą być niewystarczające jako samodzielne przesłanki do zmiany wysokości świadczenia alimentacyjnego – muszą być połączone z konkretnymi zmianami w sytuacji dziecka lub rodzica.

Zgodnie z wyrokiem Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 27 listopada 2019 r. wydanym w sprawie prowadzonej pod sygn. akt VI RCa 197/19, **przez zmianę stosunków rozumieć należy wszelkie modyfikacje w statusie ekonomicznym stron mające wpływ zarówno na zwiększenie, jak i na zmniejszenie, zakresu usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz zwiększenie lub zmniejszenie zakresu możliwości zarobkowych i majątkowych zobowiązanego**.

PODWYŻSZENIE ALIMENTÓW W PRAKTYCE – PRZESŁANKI, PROCEDURA, PRZYKŁADY

Przesłanki podwyższenia alimentów.

Podwyższenia alimentów można żądać, gdy usprawiedliwione potrzeby dziecka **wzrosły**, np. w sytuacji gdy:

- dziecko rozpoczęło naukę w szkole lub na uczelni wyższej i ponosi koszty związane z dojazdami, wynajmem mieszkania, pokoju, materiałami edukacyjnymi,
- dziecko zachorowało lub wymaga terapii (np. psychologicznej, logopedycznej),
- rosną ceny leków, opieki, jedzenia, co skutkuje wyższymi kosztami utrzymania,
- dziecko podjęło dodatkowe zajęcia (edukacyjne lub sportowe), które wymagają zwiększonego nakładu np. specjalistyczna odzież i inne wyposażenie, podręczniki i inne materiały,
- zobowiązany rodzic uzyskał lepiej płatną pracę lub otrzymał spadek, darowiznę, awans,

- zobowiązany rodzic zakończył spłatę innych zobowiązań finansowych np. kredytu lub innych świadczeń alimentacyjnych.

Procedura podwyższenia alimentów.

Zmiana wysokości alimentów wymaga złożenia pozwu o podwyższenie alimentów. Pozew należy złożyć do Sądu Rejonowego (wydział rodzinny) właściwego **według miejsca zamieszkania dziecka**.

Pozew powinien zawierać:

1. Wskazanie dotychczasowej wysokości alimentów wraz z powołaniem orzeczenia (poprzedniego wyroku lub ugody sądowej).
2. Jasno określone żądanie tj. wskazanie (kwotowo) jakiej zmiany się domaga.
3. Uzasadnienie, w którym należy szczegółowo przedstawić, jak wzrosły potrzeby dziecka i/lub poprawiła się sytuacja materialna zobowiązanego.
4. Powołanie oraz przedłożenie dowodów – np. faktury i rachunki, zaświadczenia lekarskie, dokumenty finansowe, wyciągi bankowe, korespondencja, zaświadczenia o dochodach. Należy powołać wszystkie dowody, które wykażą, że nastąpiła zmiana stosunków, o której mowa a art. 138 KRO.

Zgodnie z art. 96 ust. 1 pkt 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, strona dochodząca roszczeń alimentacyjnych jest zwolniona od kosztów sądowych w całości. Oznacza to, że złożenie pozwu o podwyższenie alimentów (przez osobę do nich uprawnioną) nie podlega opłacie sądowej.

Przykład:

Matka reprezentująca małoletniego wnosi o podwyższenie alimentów z zasądzonych wcześniej 800 zł do 1400 zł. Uzasadnia to rozpoczęciem przez dziecko nauki w liceum, potrzebą zakupu podręczników, laptopa oraz opłatą za dojazdy. Wskazuje też, że ojciec dziecka rozpoczął nową pracę i zarabia teraz 10 000 zł miesięcznie. Przedkłada Sądowi stosowne dokumenty celem wykazania swoich twierdzeń.

OBNIŻENIE ALIMENTÓW W PRAKTYCE – PRZESŁANKI, PROCEDURA, PRZYKŁADY

Przesłanki obniżenia alimentów.

Do obniżenia alimentów może dojść, gdy:

- zobowiązany utracił pracę nie ze swojej winy (np. wskutek zwolnienia grupowego),
- jego stan zdrowia uległ pogorszeniu, co wpłynęło na możliwość zarobkowania,
- urodziło mu się kolejne dziecko, co generuje nowe obowiązki alimentacyjne i wpływa na jego ogólną sytuację finansową,

- dziecko usamodzielniło się lub jego potrzeby zmalały (np. rozpoczęło pracę dorywczą, uzyskało stypendium, zrezygnowało z kosztownych zajęć dodatkowych lub zakończyło proces leczenia i rehabilitacji).

Ważne: sąd zawsze analizuje, czy pogorszenie sytuacji zobowiązanego jest wynikiem jego własnych zaniedbań, np. celowego niepodejmowania pracy lub jej zmiany na gorzej płatną – wówczas żądanie obniżenia alimentów może zostać oddalone.

Procedura obniżenia alimentów.

Zmiana wysokości alimentów wymaga złożenia pozwu o obniżenie alimentów. Pozew należy złożyć do Sądu Rejonowego (wydział rodzinny). Także w tym przypadku musi to być Sąd właściwy **według miejsca zamieszkania dziecka**.

Pozew powinien zawierać:

1. Wskazanie dotychczasowej wysokości alimentów wraz z powołaniem orzeczenia (poprzedniego wyroku lub ugody sądowej).
2. Jasno określone żądanie tj. wskazanie (kwotowo) jakiej zmiany się domaga.
3. Uzasadnienie, w którym należy szczegółowo przedstawić, jak zmieniła się na gorsze sytuacja zobowiązanego i/lub zmniejszyły się potrzeby dziecka.
4. Powołanie oraz przedłożenie dowodów – np. wypowiedzenie z pracy, zaświadczenia lekarskie, informacja o urodzeniu dziecka, PIT-y, oświadczenia o braku dochodów. Należy powołać wszystkie dowody, które wykażą, że nastąpiła zmiana stosunków, o której mowa a art. 138 KRO.

W odróżnieniu od pozwu składanego przez osobę uprawnioną do alimentów (tj. dziecko reprezentowane przez drugiego rodzica) – pozew składany przez zobowiązanego do świadczenia alimentacyjnego o obniżenie jego wysokości nie korzysta ze zwolnienia z opłaty sądowej. Oznacza to, że złożenie pozwu o obniżenie alimentów podlega opłacie a jej nieuiszczenie stanowiło będzie brak formalny pozwu. Zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, od pozwu w sprawach o prawa majątkowe pobiera się opłatę stosunkową w wysokości 5% wartości przedmiotu sporu, nie mniej niż 30 zł i nie więcej niż 200 000 zł.

Jak obliczyć wysokość opłaty? W przypadku pozwu o obniżenie alimentów, wartością przedmiotu sporu (WPS) jest różnica między dotychczasową a proponowaną wysokością alimentów, pomnożona przez 12 miesięcy (jeśli żądanie dotyczy zmiany na przyszłość).

Przykład:

Ojciec wnosi o obniżenie alimentów z 1 500 zł do 800 zł, argumentując to utratą pracy z powodu likwidacji zakładu pracy oraz koniecznością utrzymania nowonarodzonego dziecka. Przedstawia wypowiedzenie, zaświadczenie z urzędu pracy, akt urodzenia drugiego dziecka oraz dowód uiszczenia opłaty sądowej w wysokości 420 zł obliczoną jak poniżej:

- 1 500 zł – 800 zł = 700 zł
- 700 zł x 12 = 8 400 zł
- Opłata: 5% od kwoty 8 400 zł = **420 zł**

PODSUMOWANIE

Zmiana wysokości alimentów na dziecko – zarówno w górę, jak i w dół – jest możliwa wyłącznie w przypadku **zmiany stosunków** w rozumieniu art. 138 KRO. W praktyce chodzi o wzrost lub spadek usprawiedliwionych potrzeb dziecka oraz zmianę możliwości majątkowych lub zarobkowych rodzica.

W każdym przypadku konieczne jest przedstawienie stosownych dowodów oraz wykazanie, że zmiany mają charakter **trwały i istotny** (tj. nie są jednorazowe, sporadyczne lub krótkoterminowe i faktycznie wpływają na sytuację dziecka i/lub rodzica). Należy również pamiętać, że sąd zawsze kieruje się dobrem dziecka i proporcjonalnością obowiązków alimentacyjnych.

Najważniejsze wskazówki praktyczne:

- dokumentuj zmiany sytuacji życiowej – faktury, zaświadczenia, PIT-y,
- składając pozew, uwzględnij aktualne potrzeby dziecka i swoją sytuację,
- nie licz wyłącznie na wzrost cen – wskaż konkretne, indywidualne zmiany,
- pamiętaj, że alimenty nie są „karą", lecz formą wsparcia dziecka w wychowaniu.

II. OGRANICZENIE WŁADZY RODZICIESKIEJ

WPROWADZENIE

Władza rodzicielska to ogół praw i obowiązków rodziców względem dziecka, służących jego dobru. Jest to instytucja prawa rodzinnego, której celem jest zapewnienie prawidłowego rozwoju dziecka zarówno w aspekcie fizycznym, jak i psychicznym, społecznym oraz moralnym. Zakres władzy rodzicielskiej obejmuje przede wszystkim obowiązek i prawo do wychowywania dziecka, reprezentowania go oraz zarządzania jego majątkiem.

Zgodnie z art. 95 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego:
„*Władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka z poszanowaniem jego godności i praw*".

Władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, niezależnie od tego, czy pozostają w związku małżeńskim, czy nie. Może być wykonywana wspólnie lub przez jednego z rodziców, jeżeli tak orzeknie sąd rodzinny. Jednak w sytuacjach konfliktowych, zagrożenia dobra dziecka lub innych wyjątkowych okoliczności, sąd może ingerować w zakres tej władzy – jedną z takich form ingerencji jest jej ograniczenie.

NA CZYM POLEGA OGRANICZENIE WŁADZY RODZICIELSKIEJ ?

Ograniczenie władzy rodzicielskiej to decyzja sądu rodzinnego, która polega na zawężeniu uprawnień rodzica względem dziecka, zazwyczaj w celu ochrony jego dobra. W odróżnieniu od pozbawienia władzy rodzicielskiej, ograniczenie nie oznacza całkowitej utraty uprawnień –

rodzic nadal może wykonywać część swoich obowiązków, jednak pod określonym nadzorem lub z wyłączeniem niektórych decyzji.

Celem ograniczenia władzy rodzicielskiej jest zatem umożliwienie jej wykonywania w sposób, który będzie zgodny z dobrem dziecka. Może ono polegać np. na:

- ograniczeniu prawa do podejmowania decyzji dotyczących edukacji, miejsca zamieszkania, leczenia dziecka,
- ustanowieniu nadzoru kuratora sądowego,
- zobowiązaniu rodzica do podjęcia terapii lub leczenia uzależnień,
- zakazie kontaktów z dzieckiem (lub ich nadzorze),
- przekazaniu części obowiązków jednemu rodzicowi.

OGÓLNE PRZESŁANKI OGRANICZENIA WŁADZY RODZICIELSKIEJ

Podstawą prawną ograniczenia władzy rodzicielskiej są przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, w szczególności:

- **art. 107 KRO** – ograniczenie władzy rodzicielskiej przy rozstaniu rodziców. W sytuacji, gdy rodzice dziecka żyją w rozłączeniu (np. po rozstaniu lub rozwodzie), sąd opiekuńczy może – kierując się dobrem dziecka – uregulować sposób wykonywania władzy rodzicielskiej oraz kontakty dziecka z każdym z rodziców. Sąd może:
  - uwzględnić zgodne porozumienie rodziców w zakresie sprawowania władzy rodzicielskiej i kontaktów z dzieckiem,
  - w przypadku braku porozumienia – samodzielnie rozstrzygnąć, jak ma wyglądać wspólne wykonywanie władzy rodzicielskiej i utrzymywanie kontaktów, zawsze mając na względzie dobro dziecka.

  W rezultacie takiego postanowienia sądu, władza rodzicielska jednego z rodziców może zostać ograniczona – np. poprzez ustalenie częstotliwości lub zakresu kontaktów z dzieckiem.
- **art. 109 KRO** – ingerencja sądu w przypadku zagrożenia dobra dziecka. Zgodnie z treścią §1 powołanego przepisu - jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia. Dalsza część artykułu przedstawia natomiast otwarty katalog zarządzeń, które mogą zostać wydane np. sąd może:
  - zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania np. sąd może skierować rodziców do placówki albo specjalisty zajmujących się terapią rodzinną,
  - określić jakie czynności nie mogą być dokonywane bez zezwolenia sądu,
  - poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego.

  Dodatkowo, sąd rodzinny może podjąć działania na podstawie wniosków składanych przez jednego z rodziców lub osoby trzecie (np. szkołę, placówkę opiekuńczą), a także z urzędu.

Co jednak oznacza, że dobro dziecka jest zagrożone? Odpowiedź na to pytanie wymaga wpierw wyjaśnienia znaczenia „dobra dziecka". Dobro dziecka to kluczowa zasada w prawie rodzinnym, ale jednocześnie pojęcie niedookreślone – brak jest ustawowej definicji w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Mimo to, zarówno w orzecznictwie sądów, jak i w judykaturze (doktrynie prawniczej) wypracowano wiele wskazówek, jak rozumieć i stosować to pojęcie w praktyce.

Dobro dziecka to ogół warunków, które:

- sprzyjają jego prawidłowemu rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, emocjonalnemu, społecznemu i moralnemu,
- gwarantują poszanowanie jego praw, potrzeb i godności,
- umożliwiają wychowanie w atmosferze miłości, bezpieczeństwa, zrozumienia i stabilizacji.

Kryteria oceny dobra dziecka stosowane w praktyce sądowej:

- relacje dziecka z rodzicami i innymi bliskimi (np. rodzeństwem),
- więź emocjonalną z konkretnym opiekunem,
- stabilność środowiska wychowawczego (stałe miejsce zamieszkania, szkoła, otoczenie),
- stan zdrowia dziecka i jego potrzeby szczególne,
- zdolność rodziców do zapewnienia opieki i wychowania,
- wolę dziecka, zwłaszcza jeśli ukończyło 13 lat (art. 576 §2 KPC).

W polskim prawie rodzinnym pojęcie "zagrożenia dobra dziecka" odnosi się do sytuacji, w której warunki życia dziecka lub sposób sprawowania przez rodziców (lub opiekunów) władzy rodzicielskiej zagrażają jego prawidłowemu rozwojowi fizycznemu, emocjonalnemu, społecznemu lub moralnemu.

Zgodnie z art. 109 § 1 KRiO, jeśli sąd opiekuńczy stwierdzi, że dobro dziecka jest zagrożone, może podjąć odpowiednie środki w celu zapobieżenia pogłębianiu się tej sytuacji. Zagrożenie dobra dziecka to sygnał, że sytuacja opiekuńcza wymaga interwencji. Nie musi jeszcze dojść do naruszenia praw dziecka – wystarczy realne ryzyko, że dziecko może doznać krzywdy. Celem przepisów jest ochrona dziecka, zanim nastąpią poważniejsze szkody.

- **art. 58 § 1a KRO** – rozstrzygnięcia w zakresie władzy rodzicielskiej podczas postępowania rozwodowego. W trakcie postępowania rozwodowego sąd ma obowiązek rozstrzygnąć także o władzy rodzicielskiej nad wspólnym małoletnim dzieckiem małżonków oraz o kontaktach z nim.

PRZYKŁADY SYTUACJI UZASADNIAJĄCYCH OGRANICZENIE WŁADZY RODZICIELSKIEJ

Każda sprawa dotycząca dobra dziecka oraz ewentualnej konieczności ograniczenia władzy rodzicielskiej jest rozpatrywana indywidualnie przez sąd opiekuńczy. Przy podejmowaniu decyzji sąd kieruje się przede wszystkim **dobrem dziecka**, rozumianym jako całokształt warunków niezbędnych do jego prawidłowego rozwoju – zarówno fizycznego, jak i emocjonalnego, społecznego oraz moralnego. Sąd ocenia relacje rodzinne, sytuację życiową dziecka, możliwości wychowawcze rodziców oraz ewentualne zagrożenia, które mogłyby negatywnie wpłynąć na rozwój i bezpieczeństwo dziecka.

Choć każda sytuacja wymaga odrębnej analizy, na podstawie ugruntowanego orzecznictwa można wskazać przykładowe okoliczności, które najczęściej prowadzą do ograniczenia władzy rodzicielskiej:

- stosowanie jakiegokolwiek rodzaju przemocy wobec dziecka – zarówno fizycznej, psychicznej jak i ekonomicznej,

- nadużywanie alkoholu, narkotyków lub innych substancji uzależniających przez rodzica. Zgodnie z orzecznictwem SN „Sąd opiekuńczy winien ograniczyć lub pozbawić władzy rodzicielskiej rodzica, który w wyniku uzależnienia nie jest w stanie zapewnić dziecku należytej opieki i stwarza zagrożenie dla jego rozwoju".
- poważne zaniedbywanie obowiązków rodzicielskich i brak zainteresowania dzieckiem (np. brak opieki, niewypełnianie obowiązku szkolnego, długotrwałe unikanie kontaktu, brak udziału w wychowaniu),
- pozostawianie dziecka bez należytego nadzoru, prowadzące do demoralizacji lub zagrożenia zdrowia,
- poważne długotrwałe konflikty między rodzicami, które negatywnie wpływają na dziecko (np. wykorzystywanie dziecka jako narzędzia w sporach),
- nieumiejętność zapewnienia dziecku stabilnych warunków bytowych i emocjonalnych. Sąd może ograniczyć władzę rodzicielską również wtedy, gdy rodzic – mimo braku złej woli – nie radzi sobie z opieką nad dzieckiem, np. ze względu na zaburzenia psychiczne lub ubóstwo. Wówczas częstą praktyką jest ustanowienie nadzoru kuratora.
- rażące naruszenie obowiązku współdziałania rodziców w sprawowaniu opieki (np. utrudnianie kontaktów, manipulowanie dzieckiem).

PROCEDURA OGRANICZENIA WŁADZY RODZICIELSKIEJ

Postępowanie dotyczące ograniczenia władzy rodzicielskiej prowadzone jest przez sąd rejonowy – wydział rodzinny i nieletnich. Może się ono toczyć:

- na wniosek drugiego rodzica, opiekuna, prokuratora lub innej osoby mającej interes prawny,
- z urzędu, np. na skutek zawiadomienia z instytucji społecznej (szkoły, MOPS, kuratora).

Krok po kroku postępowania **na wniosek**:

1. Złożenie wniosku do sądu rodzinnego, w którym należy:

- wskazać strony postępowania (tj. wnioskodawcę i uczestnika – najczęściej drugiego rodzica),
- opisać stan faktyczny, który uzasadnia potrzebę ograniczenia władzy rodzicielskiej,
- przedstawić dowody na potwierdzenie twierdzeń (np. dokumenty, zeznania świadków, notatki policyjne, zaświadczenia lekarskie),
- zaproponować sposób ograniczenia władzy rodzicielskiej – np. przez nadzór kuratora, zakaz podejmowania określonych decyzji przez jednego z rodziców, ustalenie miejsca pobytu dziecka przy jednym z rodziców itp.

Wniosek można złożyć samodzielnie lub przez pełnomocnika.

2. Postępowanie dowodowe przed sądem.

Po wszczęciu sprawy sąd przystępuje do **gromadzenia i analizy dowodów**, aby ocenić, czy dobro dziecka rzeczywiście jest zagrożone. W ramach postępowania sąd może:

- przesłuchać rodziców (strony postępowania),
- przesłuchać świadków (np. członków rodziny, wychowawców, sąsiadów),
- zasięgnąć opinii biegłych, w szczególności z Opiniodawczego Zespołu Specjalistów Sądowych (OZSS) – w zakresie więzi, relacji rodzinnych, kompetencji wychowawczych,
- przeprowadzić inne dowody, np. z dokumentów (zaświadczeń, notatek, akt z innych spraw rodzinnych czy karnych).
- zarządzić wywiad środowiskowy lub skorzystać z opinii kuratora rodzinnego.

3. Wydanie orzeczenia.

Na podstawie zebranych dowodów sąd wydaje postanowienie o oddaleniu wniosku w przypadku braku podstaw do ograniczenia władzy rodzicielskiej, a w innym przypadku - wydaje postanowienie, w którym orzeka o ograniczeniu władzy rodzicielskiej i precyzyjnie wskazuje formę ograniczenia, np.:

- obowiązek współpracy z kuratorem,
- zakaz samodzielnego decydowania o określonych sprawach dziecka (np. o wyborze szkoły, leczeniu),
- ustalenie miejsca pobytu dziecka przy jednym z rodziców,
- zobowiązanie do udziału w terapii, warsztatach wychowawczych,
- inne środki służące ochronie dobra dziecka.

4. Ustanowienie nadzoru kuratora (jeśli jest to konieczne).

Jeśli sąd uzna, że konieczny jest stały nadzór nad sytuacją dziecka, może ustanowić nadzór kuratora sądowego. W takim przypadku:

- sąd określa zakres i częstotliwość działań kuratora,
- kurator może np. odwiedzać rodzinę w miejscu zamieszkania, rozmawiać z dzieckiem i rodzicami, składać okresowe sprawozdania do sądu,
- jego zadaniem jest monitorowanie sytuacji dziecka oraz wspieranie rodziców w realizacji obowiązków wychowawczych.

5. Możliwość zmiany lub uchylenia ograniczenia.

Ograniczenie władzy rodzicielskiej nie ma charakteru bezterminowego. Jeżeli **ustanie przyczyna**, która uzasadniała ingerencję sądu (np. nastąpiła poprawa sytuacji życiowej rodzica, zakończył on terapię, nawiązał pozytywne relacje z dzieckiem), rodzic może złożyć **wniosek o zmianę lub uchylenie postanowienia**. Sąd przeanalizuje ponownie sytuację dziecka i podejmie decyzję – np. przywróci pełnię władzy rodzicielskiej.

Postępowanie w sprawie ograniczenia władzy rodzicielskiej prowadzone jest w trybie nieprocesowym, co oznacza, że nie ma tu klasycznego sporu między stronami, jak w postępowaniu procesowym. Sąd nie rozstrzyga, kto „ma rację", lecz koncentruje się wyłącznie na ocenie sytuacji dziecka i ochronie jego dobra. W tym trybie postępowania sąd dysponuje szerszą swobodą w zakresie przeprowadzania dowodów i może podejmować działania z urzędu, niezależnie od inicjatywy uczestników. Jego nadrzędnym celem jest zapewnienie dziecku bezpieczeństwa, stabilności i właściwych warunków do rozwoju – a nie rozstrzyganie konfliktu między rodzicami.

PODSUMOWANIE

Ograniczenie władzy rodzicielskiej jest środkiem ochrony dziecka, stosowanym w sytuacjach, gdy pełne wykonywanie tej władzy przez jednego lub oboje rodziców może mu zagrażać. Choć ograniczenie nie oznacza całkowitego pozbawienia praw, wiąże się z poważną ingerencją w relacje rodzinne i powinno być stosowane tylko w uzasadnionych przypadkach.

Sąd rodzinny, podejmując decyzję o ograniczeniu, każdorazowo kieruje się dobrem dziecka, jego bezpieczeństwem, stabilnością i potrzebami emocjonalnymi. Warto pamiętać, że sytuacja ta może być czasowa – rodzic ma możliwość zmiany swojej postawy i późniejszego przywrócenia pełni władzy rodzicielskiej.

III. ZGODA DRUGIEGO RODZICA W PRAKTYCE – KIEDY JEST KONIECZNA?

WPROWADZENIE

Wspólne wykonywanie władzy rodzicielskiej przez oboje rodziców oznacza, że powinni oni podejmować decyzje dotyczące dziecka wspólnie, zwłaszcza w sprawach istotnych dla jego życia i rozwoju. Zgoda drugiego rodzica jest w wielu przypadkach nie tylko wskazana, ale wręcz wymagana przepisami prawa. W praktyce może to prowadzić do konfliktów, gdy jeden z rodziców odmawia współpracy. W niniejszym artykule omówiono, kiedy zgoda drugiego rodzica jest niezbędna, jakie są konsekwencje jej braku oraz jak rozwiązywać spory w tym zakresie na drodze sądowej.

KONFLIKT MIĘDZY RODZICAMI A KONIECZNOŚĆ UZYSKANIA ZGODY DRUGIEGO RODZICA

Zgodnie z art. 97 §1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, każde z nich jest uprawnione i zobowiązane do jej wykonywania. W sprawach istotnych dla dziecka rodzice powinni podejmować decyzje wspólnie. Oznacza to, że w przypadku braku porozumienia nie wystarczy działanie jednego z rodziców – konieczne jest uzyskanie zgody drugiego.

Konflikty pojawiają się szczególnie w sytuacjach okołorozstaniowych, gdy relacje rodziców są napięte, a ich wizje wychowania dziecka się rozchodzą. Brak współpracy może skutkować paraliżem decyzyjnym, uniemożliwiającym podejmowanie decyzji w sprawach szkolnych, zdrowotnych czy wyjazdowych.

W przypadku sporu co do podjęcia konkretnego działania, rodzic nie może samowolnie decydować bez zgody drugiego, jeśli sprawa dotyczy sfery uznawanej za "istotną". W takich przypadkach możliwe jest zwrócenie się do sądu rodzinnego o rozstrzygnięcie sporu.

PRZYKŁADY SYTUACJI, W KTÓRYCH WYMAGANA JEST ZGODA DRUGIEGO RODZICA

Prawo nie zawiera zamkniętego katalogu spraw, w których wymagana jest zgoda obojga rodziców. Jednak na podstawie orzecznictwa i praktyki sądowej można wskazać przykładowe sytuacje uznawane za "istotne sprawy dziecka":

Edukacja

- wybór lub zmiana szkoły (np. z podstawowej na specjalną, lub z publicznej na prywatną),
- decyzje o udziale w zajęciach pozalekcyjnych, jeśli wiążą się z obowiązkami, kosztami lub zmianą planu dnia dziecka,
- zmiana formy nauczania (np. edukacja domowa).

Leczenie

- wyrażenie zgody na zabieg chirurgiczny lub leczenie psychiatryczne,
- decyzja o szczepieniach,
- wybór specjalistycznej terapii (np. psychologicznej, logopedycznej).

Wyjazdy za granicę

- wyjazd dziecka za granicę na dłuższy czas (np. wakacje, wymiana międzynarodowa, pobyt u rodziny),
- wyjazd na stałe (emigracja),
- wyrobienie paszportu lub dowodu osobistego.

Sprawy wyznaniowe i obywatelskie

- decyzja o wychowaniu religijnym,
- zmiana nazwiska lub imienia dziecka,
- zmiana obywatelstwa.

Zamieszkanie

- zmiana miejsca zamieszkania dziecka, zwłaszcza jeśli wiąże się z przeprowadzką do innego miasta lub kraju.

Wszystkie powyższe przykłady mają bezpośredni wpływ na sytuację życiową dziecka, dlatego w ich zakresie wymagana jest zgoda obojga rodziców posiadających pełną władzę rodzicielską.

PROCEDURA SĄDOWEGO ZASTĄPIENIA ZGODY DRUGIEGO RODZICA

Gdy drugi rodzic nie wyraża zgody na konkretne działanie, które jeden z opiekunów uważa za konieczne dla dobra dziecka, istnieje możliwość wystąpienia do sądu rodzinnego z wnioskiem o rozstrzygnięcie o istotnej sprawie dziecka (art. 97 §2 KRiO). Kto może złożyć wniosek? Każdy z rodziców posiadających władzę rodzicielską.

Co powinien zawierać wniosek?

- oznaczenie stron (wnioskodawcy i uczestnika – drugiego rodzica),
- opis sytuacji, wraz z uzasadnieniem potrzeby podjęcia określonej decyzji,
- wskazanie, na czym polega brak zgody drugiego rodzica,
- dołączenie dokumentów (np. opinii lekarskiej, zaświadczenia ze szkoły),
- propozycję rozstrzygnięcia (np. zgoda na wyjazd, zgodę na leczenie).

PRZEBIEG POSTĘPOWANIA

Sąd może przesłuchać rodziców, dziecko (jeśli jest odpowiednio dojrzałe), a także zasięgnąć opinii OZSS lub biegłych. Kluczowe jest udowodnienie, że proponowane działanie leży w najlepiej pojętym interesie dziecka.

Na końcu sąd wydaje postanowienie, które może:

- zastąpić zgodę jednego z rodziców, umożliwiając drugiemu podjęcie działania,
- odmówić rozstrzygnięcia, jeśli uzna, że brak zgody jest uzasadniony.

Postanowienie sądu może być zaskarżone do sądu drugiej instancji.

PODSUMOWANIE

Zgoda drugiego rodzica w sprawach istotnych dla dziecka jest obowiązkiem wynikającym z zasady wspólnego wykonywania władzy rodzicielskiej. W praktyce oznacza to, że żaden z rodziców nie powinien samodzielnie podejmować kluczowych decyzji dotyczących dziecka bez porozumienia z drugim opiekunem.

W przypadkach braku zgody lub konfliktu między rodzicami, istnieje możliwość wystąpienia do sądu rodzinnego, który rozstrzygnie spór, kierując się przede wszystkim dobrem dziecka.

Znajomość zasad dotyczących zgody drugiego rodzica i umiejętność ich stosowania w praktyce to kluczowy element odpowiedzialnego wykonywania władzy rodzicielskiej i unikania niepotrzebnych napięć w rodzinie. W sytuacjach wątpliwych warto skorzystać z pomocy profesjonalnego pełnomocnika lub mediatora rodzinnego, co może znacznie ułatwić osiągnięcie porozumienia.

I. ЗМІНА РОЗМІРУ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ АЛІМЕНТІВ

Розмір аліментів на дитину в польській правовій системі встановлюється індивідуально судом з урахуванням двох ключових чинників, зазначених у ст. 135 § 1 Кодексу про сім'ю та опіку (KRO):

- обґрунтовані потреби дитини

та

- заробіткові та майнові можливості зобов'язаної особи

Обґрунтовані потреби дитини охоплюють усі потреби, пов'язані із забезпеченням належних умов життя, розвитку, освіти, медичного догляду та відпочинку. Суд бере до уваги, зокрема:

- вік дитини,
- стан здоров'я (напр. витрати на лікування, реабілітацію, спеціальну дієту),
- інтереси та здібності (напр. спортивні заняття, додаткові уроки),
- поточний рівень життя дитини (тобто забезпечення дитині рівноцінного рівня життя з тим із батьків, хто зобов'язаний сплачувати аліменти).

Заробіткові та майнові можливості зобов'язаної особи стосуються не лише її фактичних доходів, а й потенційних – тобто того, скільки особа могла б заробляти за умови належного використання своїх кваліфікацій та старанності (див. вирок Верховного Суду від 9 січня 1959 р., III CR 212/58). Згідно з цим вироком, обсяг аліментного обов'язку залежить:

– з одного боку – від обґрунтованих потреб особи, яка має право на аліменти,

– з іншого – від заробіткових і майнових можливостей зобов'язаної особи.

Отже, вирішальним є не стільки поточний рівень доходів, скільки потенційні можливості їх отримання. Обсяг аліментного зобов'язання може (і повинен) бути вищим за той, що випливає з фактичного доходу, якщо за умови повного і правильного використання своїх можливостей особа могла б заробляти більше, а існуючі соціально-економічні умови цьому не перешкоджають.

Суд також враховує інші аліментні зобов'язання платника та рівень його участі в опіці над дитиною. Якщо один із батьків здійснює почергову (попеременну) опіку, це може вплинути на зменшення розміру аліментів.

ЗАГАЛЬНІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗМІНИ РОЗМІРУ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ

Правовою підставою для зміни розміру аліментного зобов'язання є ст. 138 Кодексу про сім'ю та опіку (KRO), згідно з якою:

„У разі зміни обставин можна вимагати зміни рішення суду або договору щодо аліментного обов'язку."

Ключове значення має тут поняття **„зміни обставин”**, яке може стосуватися як ситуації дитини (зростання або зменшення її потреб), так і зобов’язаної особи (зміна доходів, втрата роботи, хвороба тощо).

Приклади підстав для зміни розміру аліментів:

- зміна віку дитини та пов’язані з цим **підвищені витрати на утримання** (наприклад, початок навчання у середній школі, необхідність додаткових занять відповідно до віку та рівня освіти),
- **захворювання дитини**, яке потребує дорогого лікування або реабілітації,
- **зміна фінансового становища** зобов’язаної особи (втрата роботи, зниження заробітної плати, збільшення кількості утриманців у родині або, навпаки – здобуття нової кваліфікації чи працевлаштування на краще оплачувану посаду),
- **зменшення фінансової участі другого з батьків** (наприклад, припинення фінансування додаткових занять дитини).

Варто підкреслити, що **інфляція або загальне зростання вартості життя** зазвичай не є достатніми як **самостійні підстави** для зміни розміру аліментів – вони повинні бути пов’язані з конкретними змінами в ситуації дитини або платника аліментів.

Згідно з рішенням Окружного суду в Ольштині від 27 листопада 2019 року, у справі № VI RCa 197/19, **„зміною обставин”** слід вважати будь-які зміни в економічному становищі сторін, які впливають як на збільшення чи зменшення обґрунтованих потреб дитини, так і на збільшення або зменшення заробіткових і майнових можливостей зобов’язаної особи.

ПІДВИЩЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ПРАКТИЦІ – ПІДСТАВИ, ПРОЦЕДУРА, ПРИКЛАДИ

Підстави для підвищення аліментів

Підвищення аліментів можна вимагати, коли **обґрунтовані потреби дитини зросли**, наприклад, у випадках, коли:

- дитина розпочала навчання в школі або у вищому навчальному закладі і несе витрати, пов’язані з доїздами, орендою житла, навчальними матеріалами,
- дитина захворіла або потребує терапії (наприклад, психологічної, логопедичної),
- зростають ціни на ліки, догляд, харчування, що призводить до вищих витрат на утримання,
- дитина почала відвідувати додаткові заняття (освітні або спортивні), що вимагає додаткових витрат (наприклад, спеціалізований одяг, обладнання, підручники тощо),
- зобов’язаний батько/мати отримав краще оплачувану роботу, спадщину, дарунок, підвищення,
- зобов’язаний батько/мати **п**огасив інші фінансові зобов’язання – наприклад, кредит або інші аліменти.

Процедура підвищення аліментів.

Для зміни розміру аліментів необхідно **подати позов про підвищення аліментів**. Позов подається до районного суду (сімейне відділення), відповідного до місця проживання дитини.

Позов повинен містити:

1. **Вказівку на попередній розмір аліментів** із посиланням на рішення суду або судову угоду.
2. **Чітко визначену вимогу** – тобто, на яку конкретну суму заявник хоче підвищити аліменти.
3. **Обґрунтування**, в якому детально пояснюється, як змінилися потреби дитини та/або покращилося фінансове становище зобов'язаної особи.
4. **Посилання на докази** – наприклад:
    - рахунки,
    - медичні довідки,
    - фінансові документи, банківські виписки,
    - листування, довідки про доходи.

Необхідно **надати всі докази**, що підтверджують **зміну обставин** згідно зі ст. 138 Кодексу про сім'ю та опіку (KRO).

Згідно з ст. 96 ч. 1 п. 2 Закону про судові витрати у цивільних справах, сторона, яка подає позов про аліменти, звільняється від судових витрат повністю. Це означає, що подання позову про підвищення аліментів не потребує оплати судового збору.

Приклад:
Мати, яка представляє малолітню дитину, подає позов про підвищення аліментів із раніше присуджених 800 злотих до 1400 злотих. Вона обґрунтовує це тим, що дитина почала навчання в ліцеї, потрібно купити підручники, ноутбук та оплачувати доїзди. Також вона зазначає, що батько дитини отримав нову роботу і зараз заробляє 10 000 злотих на місяць. Вона подає до суду відповідні документи, щоб підтвердити свої твердження.

ЗМЕНШЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ПРАКТИЦІ – ПІДСТАВИ, ПРОЦЕДУРА, ПРИКЛАДИ

Підстави для зменшення аліментів.
Зменшення аліментів може відбутися у випадках, коли:

- зобов'язаний **втратив роботу не зі своєї вини** (наприклад, у результаті масового скорочення),
- його **стан здоров'я погіршився**, що вплинуло на можливість заробітку,
- у нього **народилася інша дитина**, що спричинило нові аліментні зобов'язання та вплинуло на загальну фінансову ситуацію,
- дитина **стала більш самостійною** або її потреби зменшилися (наприклад, почала підробляти, отримала стипендію, відмовилася від дорогих додаткових занять або завершила лікування та реабілітацію).

Увага: суд завжди перевіряє, чи погіршення ситуації зобов'язаної особи не є наслідком її недбалості, наприклад, навмисної відмови від роботи або переходу на гірше оплачувану. У такому разі позов про зменшення аліментів може бути відхилено.

Процедура зменшення аліментів.
Зміна розміру аліментів вимагає **подачі позову про зменшення аліментів**. Позов подається до районного суду (сімейне відділення), відповідного до місця проживання дитини.

Позов повинен містити:

1. **Вказівку на попередній розмір аліментів** із посиланням на рішення суду або судову угоду.
2. **Чітко сформульовану вимогу** – тобто, на яку конкретну суму заявник хоче зменшити аліменти.
3. **Обґрунтування**, яке має детально описати, як погіршилася фінансова ситуація зобов'язаної особи та/або зменшилися потреби дитини.
4. **Посилання на докази**, наприклад:
    - повідомлення про звільнення,
    - медичні довідки,
    - свідоцтво про народження іншої дитини,
    - податкові декларації (PIT),
    - довідки про відсутність доходу.

Необхідно додати всі докази, що підтверджують зміну обставин, про яку йдеться в ст. 138 Кодексу про сім'ю та опіку (KRO).

Судовий збір
На відміну від позову, поданого уповноваженою особою (тобто дитиною, яку представляє інший з батьків), позов про зменшення аліментів, поданий зобов'язаною особою, не звільняється від судового збору. Це означає, що подання такого позову підлягає оплаті, а її відсутність є формальною підставою для відхилення позову.

Згідно зі ст. 13 ч. 1 Закону про судові витрати у цивільних справах, у майнових справах стягується пропорційний судовий збір у розмірі 5% від вартості предмета спору, але не менше ніж 30 злотих і не більше ніж 200 000 злотих.

Як розрахувати розмір судового збору?
У випадку позову про зменшення аліментів вартість предмета спору (WPS) – це різниця між поточним і запропонованим розміром аліментів, помножена на 12 місяців (якщо зміни стосуються майбутнього періоду).

Приклад:
Батько подає позов про зменшення аліментів з 1 500 злотих до 800 злотих, аргументуючи це втратою роботи через ліквідацію підприємства та необхідністю утримувати новонароджену дитину. Він подає:

- повідомлення про звільнення,
- довідку з центру зайнятості,
- свідоцтво про народження другої дитини,
- підтвердження сплати судового збору в розмірі 420 злотих, розрахованого таким чином:

- 1 500 zł – 800 zł = 700 zł
- 700 zł x 12 = 8 400 zł
- 5% від суми 8 400 zł = 420 zł

ПІДСУМОК

Зміна розміру аліментів на дитину — як у бік збільшення, так і зменшення — можлива **виключно у разі зміни обставин** у розумінні ст. 138 Сімейного та опікунського кодексу РП. На практиці йдеться про **зростання або зменшення обґрунтованих потреб дитини**, а також про **зміну майнових або заробіткових можливостей батьків**.

У кожному випадку необхідно **представити відповідні докази** та **довести, що зміни є суттєвими і тривалими** (тобто не разовими, випадковими чи короткостроковими) і реально впливають на ситуацію дитини та/або батька.

Варто пам'ятати, що суд завжди керується інтересами дитини та принципом пропорційності обов'язку утримання.

Найважливіші практичні поради:

- документуйте зміни життєвої ситуації — зберігайте рахунки, довідки, декларації PIT;
- подаючи позов, ураховуйте актуальні потреби дитини та вашу фінансову ситуацію;
- не розраховуйте лише на зростання цін — вкажіть конкретні, індивідуальні зміни;
- пам'ятайте, що аліменти — це не «кара», а форма підтримки дитини у вихованні.

II. ОБМЕЖЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

ВСТУП

Батьківська влада — це сукупність прав та обов'язків батьків щодо дитини, які служать для забезпечення її благополуччя. Це інститут сімейного права, основною метою якого є **забезпечення належного розвитку дитини** — фізичного, психічного, соціального та морального.

Сфера батьківської влади охоплює передусім обов'язок і право батьків:

- виховувати дитину,
- представляти її в юридичних діях,
- управляти її майном.

Згідно зі ст. 95 § 1 Сімейного та опікунського кодексу Республіки Польща:

„*Батьківська влада включає, зокрема, обов'язок і право батьків здійснювати опіку над особою та майном дитини, а також виховувати дитину з повагою до її гідності та прав*."

Батьківська влада належить обом батькам, незалежно від того, перебувають вони в шлюбі чи ні. Вона може здійснюватися спільно або одним із батьків, якщо так вирішить сімейний суд.

Однак у випадках конфліктів, загрози інтересам дитини або інших виняткових обставин, суд має право втрутитися у здійснення батьківської влади. Однією з форм такого втручання є її обмеження.

У ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ОБМЕЖЕННЯ БАТЬКІВСЬКОЇ ВЛАДИ?

Обмеження батьківської влади — це рішення сімейного суду, яке полягає в звуженні прав батька або матері щодо дитини, зазвичай з метою захисту інтересів дитини.

На відміну від позбавлення батьківських прав, обмеження не означає повної втрати батьківських прав – батько або мати все ще можуть виконувати частину обов'язків, однак під певним контролем або без права ухвалювати окремі рішення.

Метою обмеження батьківської влади є забезпечення її здійснення таким чином, щоб воно відповідало найкращим інтересам дитини.

Суд може застосувати такі форми обмеження:

- обмеження права приймати рішення, що стосуються:
  - освіти дитини,
  - місця проживання,
  - лікування;
- призначення наглядового куратора (судового наглядача);
- зобов'язання батька або матері пройти терапію або лікування від залежностей;
- заборона контактів з дитиною (або дозволити їх лише під наглядом);
- передача частини обов'язків одному з батьків.

Це дозволяє контролювати ситуацію, не позбавляючи повністю прав, коли існує надія на покращення поведінки батька або матері.

ЗАГАЛЬНІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ОБМЕЖЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Правовою основою обмеження батьківських прав є положення Сімейного та опікунського кодексу Польщі (KRO), зокрема:

❖ ст. 107 KRO – обмеження батьківських прав у разі розлучення батьків

У ситуації, коли батьки дитини **живуть окремо** (наприклад, після розлучення або розірвання стосунків), опікунський суд, керуючись найкращими інтересами дитини, може:

- врахувати **спільну домовленість** батьків щодо здійснення батьківських прав і контактів з дитиною,
- у разі **відсутності згоди** – **самостійно вирішити**, як має виглядати виконання батьківських обов'язків та контакти з дитиною.

У результаті такого рішення суду батьківські права одного з батьків можуть бути обмежені, наприклад, у вигляді встановлення частоти або обсягу контактів з дитиною.

❖ ст. 109 KRO – втручання суду у випадку загрози благополуччю дитини

Згідно з §1 цієї статті, якщо благополуччя дитини під загрозою, опікунський суд зобов'язаний видати відповідні розпорядження. Стаття передбачає відкритий перелік таких рішень, наприклад:

- зобов’язати батьків або дитину до участі в певній формі поведінки (наприклад, направлення на сімейну терапію),
- визначити, які дії не можуть бути вчинені без дозволу суду,
- підпорядкувати виконання батьківських прав постійному нагляду судового куратора.

Суд також може діяти на підставі заяви одного з батьків, третіх осіб (наприклад, школи, дитячої установи), а також з власної ініціативи.

Що означає «загроза благополуччю дитини»?

У польському законодавстві не існує чіткого визначення поняття «благополуччя дитини», однак у судовій практиці і правовій доктрині воно трактується як сукупність умов, які:

- забезпечують належний фізичний, психологічний, емоційний, соціальний та моральний розвиток дитини,
- гарантують повагу до її прав, потреб і гідності,
- дозволяють виховання в атмосфері любові, безпеки, розуміння та стабільності.

Критерії оцінки благополуччя дитини в судовій практиці:

- взаємини дитини з батьками та іншими близькими (наприклад, братами/сестрами),
- емоційний зв’язок з конкретним опікуном,
- стабільність середовища, в якому виховується дитина (постійне місце проживання, школа, оточення),
- стан здоров’я дитини та її особливі потреби,
- здатність батьків забезпечити догляд і виховання,
- думка дитини, особливо якщо їй виповнилося 13 років (згідно зі ст. 576 §2 ЦПК).

У розумінні польського сімейного права, загроза благополуччю дитини виникає тоді, коли умови її життя або спосіб здійснення батьківських прав може негативно вплинути на її розвиток. Суд може втрутитися навіть до виникнення шкоди, якщо є реальний ризик її настання.

- **ст. 58 § 1a KRO – вирішення питань батьківських прав під час розлучення**

Під час **розлучного процесу** суд зобов’язаний ухвалити рішення про батьківські права щодо спільної неповнолітньої дитини подружжя, а також визначити контакти з дитиною.

ПРИКЛАДИ СИТУАЦІЙ, ЩО ОБҐРУНТОВУЮТЬ ОБМЕЖЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Кожна справа, що стосується добробуту дитини та можливої необхідності обмеження батьківських прав, розглядається індивідуально опікунським судом. При ухваленні рішення суд керується передусім добром дитини, яке розуміється як сукупність умов, необхідних для її належного фізичного, емоційного, соціального та морального розвитку. Суд оцінює сімейні стосунки, життєву ситуацію дитини, виховні можливості батьків та можливі загрози, які можуть негативно вплинути на розвиток і безпеку дитини.

Хоча кожна ситуація потребує окремого аналізу, можна виділити приклади обставин, які найчастіше призводять до обмеження батьківських прав:

- застосування будь-якого виду насильства щодо дитини — фізичного, психологічного чи економічного;

- зловживання алкоголем, наркотиками або іншими залежними речовинами батьками. Відповідно до судової практики Верховного Суду, «опікунський суд повинен обмежити або позбавити батьківських прав батька, який унаслідок залежності не може забезпечити дитині належний догляд і створює загрозу для її розвитку»;
- серйозне нехтування батьківськими обов'язками та відсутність зацікавленості у дитині (наприклад, відсутність догляду, невиконання шкільних обов'язків, тривале ухиляння від контактів, відсутність участі у вихованні);
- залишення дитини без належного нагляду, що призводить до деморалізації або загрози здоров'ю;
- серйозні та тривалі конфлікти між батьками, які негативно впливають на дитину (наприклад, використання дитини як інструменту в суперечках);
- нездатність забезпечити дитині стабільні життєві та емоційні умови. Суд може обмежити батьківські права також у випадку, коли батько — незважаючи на відсутність поганих намірів — не справляється з доглядом за дитиною, наприклад через психічні розлади чи бідність. У такому випадку часто встановлюється нагляд опікуна;
- грубе порушення обов'язку співпрацювати між батьками у вихованні (наприклад, ускладнення контактів, маніпулювання дитиною).

ПРОЦЕДУРА ОБМЕЖЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Розгляд справи щодо обмеження батьківських прав здійснюється районним судом — сімейним відділом і відділом неповнолітніх. Таке провадження може відбуватися:

- за заявою іншого з батьків, опікуна, прокурора або іншої зацікавленої особи;
- з ініціативи суду, наприклад, за повідомленням соціальної установи (школи, центру соціальної допомоги, опікуна).

Покрокова процедура за заявою:

1. **Подання заяви до сімейного суду, у якій потрібно:**

- вказати сторони провадження (заявника і учасника – зазвичай іншого з батьків);
- описати фактичний стан справ, що обґрунтовує необхідність обмеження батьківських прав;
- надати докази, що підтверджують твердження (наприклад, документи, свідчення свідків, поліцейські звіти, медичні довідки);
- запропонувати спосіб обмеження батьківських прав — наприклад, нагляд опікуна, заборона приймати певні рішення одним із батьків, встановлення місця проживання дитини з одним із батьків тощо.

Заяву можна подати самостійно або через представника.

2. **Доказове провадження в суді.**

Після відкриття справи суд розпочинає збір та аналіз доказів, щоб оцінити, чи дійсно добробут дитини під загрозою. У ході провадження суд може:

- допитати батьків (сторони справи);

- допитати свідків (наприклад, членів родини, вихователів, сусідів);
- запросити експертні висновки, зокрема від Консультативної групи судових спеціалістів (щодо зв'язків, сімейних стосунків, виховних компетенцій);
- провести інші докази, наприклад, з документів (довідок, записів, матеріалів інших сімейних чи кримінальних справ);
- призначити соціальне дослідження або використати думку сімейного опікуна.

3. **Винесення рішення.**

   На підставі зібраних доказів суд приймає постанову про відмову у задоволенні заяви, якщо немає підстав для обмеження батьківських прав, або ж постанову про обмеження батьківських прав із чітким визначенням форми обмеження, наприклад:

- обов'язок співпраці з опікуном;
- заборона самостійного прийняття певних рішень щодо дитини (наприклад, вибір школи, лікування);
- встановлення місця проживання дитини з одним із батьків;
- зобов'язання брати участь у терапії, виховних тренінгах;
- інші заходи на захист добробуту дитини.

4. **Встановлення нагляду опікуна (за потреби).**

   Якщо суд вважатиме за необхідне постійний нагляд за ситуацією дитини, він може призначити нагляд судового опікуна. У такому разі:
- суд визначає обсяг і періодичність дій опікуна;
- опікун може відвідувати сім'ю за місцем проживання, спілкуватися з дитиною і батьками, подавати періодичні звіти до суду;
- його завдання — контролювати ситуацію дитини і підтримувати батьків у виконанні виховних обов'язків.

5. **Можливість змінити або скасувати обмеження.**

   Обмеження батьківських прав не є безстроковим. Якщо причина, що обґрунтовувала судове втручання, припиниться (наприклад, покращиться життєва ситуація батька, він пройде терапію, відновить позитивні стосунки з дитиною), батько може подати заяву про зміну або скасування рішення. Суд повторно розгляне ситуацію дитини та прийме рішення, наприклад, відновить повноту батьківських прав.

Провадження у справі про обмеження батьківських прав ведеться у не процесуальному порядку, що означає відсутність класичного конфлікту між сторонами, як у процесуальному провадженні. Суд не з'ясовує, хто «правий», а зосереджується виключно на оцінці ситуації дитини та захисті її інтересів. У такому порядку суд має більшу свободу у проведенні доказів і може діяти з ініціативи, незалежно від бажання сторін. Головна мета суду — забезпечити дитині безпеку, стабільність і належні умови для розвитку, а не вирішувати суперечки між батьками.

ПІДСУМОК

Обмеження батьківських прав — це захід захисту дитини, який застосовується у випадках, коли повне здійснення цих прав одним або обома батьками може становити загрозу для дитини. Хоча обмеження не означає повного позбавлення прав, воно пов'язане з серйозним втручанням у сімейні відносини і має застосовуватися лише у виправданих випадках. Сімейний суд, ухвалюючи рішення про обмеження, завжди керується добробутом дитини, її безпекою, стабільністю та емоційними потребами. Варто пам'ятати, що така ситуація може бути тимчасовою — батько має можливість змінити свою поведінку і пізніше поновити повноту батьківських прав.

III. ЗГОДА ІНШОГО З БАТЬКІВ НА ПРАКТИЦІ – КОЛИ ВОНА НЕОБХІДНА

ВСТУП

Спільне здійснення батьківської влади обома батьками означає, що вони повинні приймати рішення щодо дитини разом, особливо у питаннях, що мають важливе значення для її життя та розвитку. Згода другого батька у багатьох випадках є не лише бажаною, а й обов'язковою згідно з законодавством. На практиці це може призводити до конфліктів, коли один із батьків відмовляється співпрацювати. У цій статті розглянуто, коли згода другого батька є необхідною, які наслідки має її відсутність та як вирішувати спори в цьому питанні через суд.

КОНФЛІКТ МІЖ БАТЬКАМИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ОТРИМАННЯ ЗГОДИ ДРУГОГО БАТЬКА

Відповідно до ст. 97 §1 Сімейного кодексу, якщо батьківська влада належить обом батькам, кожен з них має право і зобов'язаний її виконувати. У питаннях, що мають важливе значення для дитини, батьки повинні приймати рішення спільно. Це означає, що у разі відсутності порозуміння одного з батьків недостатньо діяти самостійно — необхідно отримати згоду другого.

Конфлікти виникають особливо у період розлучення, коли стосунки між батьками напружені, а їхні погляди на виховання дитини різняться. Відсутність співпраці може призвести до паралічу в ухваленні рішень, унеможливлюючи прийняття рішень щодо шкільних справ, здоров'я чи поїздок.У разі суперечки щодо прийняття конкретного рішення батько не може самовільно діяти без згоди іншого, якщо питання стосується сфери, визнаної «важливою». У таких випадках можливе звернення до сімейного суду для вирішення спору.

ПРИКЛАДИ СИТУАЦІЙ, У ЯКИХ ПОТРІБНА ЗГОДА ДРУГОГО БАТЬКА

Закон не містить вичерпного переліку справ, для яких потрібна згода обох батьків. Однак, на основі судової практики можна виокремити приклади, які вважаються «важливими справами дитини»:

Освіта:

- вибір або зміна школи (наприклад, зі звичайної на спеціальну або з державної на приватну),

- рішення про участь у позашкільних заняттях, якщо це пов’язано з обов’язками, витратами або зміною розпорядку дня дитини,
- зміна форми навчання (наприклад, домашнє навчання).

Лікування:

- згода на хірургічне втручання або психіатричне лікування,
- рішення про щеплення,
- вибір спеціалізованої терапії (наприклад, психологічної, логопедичної).

Поїздки за кордон:

- поїздка дитини за кордон на тривалий час (наприклад, канікули, міжнародний обмін, перебування у родини),
- постійне проживання за кордоном (еміграція),
- оформлення паспорта або посвідчення особи.

Релігійні та громадянські справи:

- рішення щодо релігійного виховання,
- зміна прізвища або імені дитини,
- зміна громадянства.

Місце проживання:

- зміна місця проживання дитини, особливо якщо це пов’язано з переїздом в інше місто чи країну.

Усі наведені приклади безпосередньо впливають на життєву ситуацію дитини, тому для їх вирішення потрібна згода обох батьків, які мають повну батьківську владу.

ПРОЦЕДУРА СУДОВОЇ ЗАМІНИ ЗГОДИ ДРУГОГО БАТЬКА

Якщо другий батько не дає згоди на конкретну дію, яку один із опікунів вважає необхідною для блага дитини, існує можливість звернутися до сімейного суду з позовом про вирішення важливої справи дитини (ст. 97 §2 Кодексу про сім’ю та опіку). Хто може подати позов? Кожен із батьків, які мають батьківську владу.

Що повинен містити позов?

- зазначення сторін (заявника і учасника – другого батька),
- опис ситуації з обґрунтуванням необхідності прийняття певного рішення,
- вказівка, у чому полягає відсутність згоди другого батька,
- додавання документів (наприклад, медична довідка, довідка зі школи),
- пропозиція вирішення (наприклад, дозвіл на поїздку, згода на лікування).

ПРОЦЕС РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

Суд може допитати батьків, дитину (якщо вона достатньо доросла), а також звернутися за експертною думкою до Комісії судових спеціалістів або інших експертів. Ключовим є довести, що запропонована дія відповідає найкращим інтересам дитини.

Наприкінці суд виносить постанову, яка може:

- замінити згоду одного з батьків, дозволивши іншому вчинити дію,
- відмовити у вирішенні, якщо вважає, що відсутність згоди обґрунтована.

Постанова суду може бути оскаржена у суді другої інстанції.

ПІДСУМОК

Згода другого батька у важливих справах дитини є обов'язком, що випливає з принципу спільного здійснення батьківської влади. На практиці це означає, що жоден із батьків не повинен самостійно приймати ключові рішення щодо дитини без погодження з іншим опікуном.

У випадках відсутності згоди або конфлікту між батьками існує можливість звернутися до сімейного суду, який вирішить спір, керуючись насамперед інтересами дитини. Знання правил щодо згоди другого батька і вміння їх застосовувати на практиці є важливою частиною відповідального здійснення батьківської влади та уникнення непотрібних сімейних конфліктів. У сумнівних ситуаціях варто звернутися по допомогу до професійного представника або сімейного медіатора, що може значно полегшити досягнення згоди.

Experto Pro Bono

Fundacja rozwoju świadomości obywatelskiej

Fundacja Rozwoju Świadomości Obywatelskiej
Experto Pro Bono
ul. Legionów 10, 22-400 Zamość
KRS: 0000582999
e-mail: biuro@fundacjaepb.pl
www.fundacjaepb.pl